

**IMPLICAȚII EDUCAȚIONALE ALE INTELIGENȚELOR MULTIPLE
LA VÂRSTA TIMPURIE
EDUCATIONAL IMPLICATIONS OF MULTIPLE INTELLIGENCES
AT EARLY AGE**

***Maria PERETEATCU, conferențiar universitar, doctor,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți, Republica Moldova***

Rezumat: Articolul reflectă asupra studiilor realizate de mai mulți autori asupra noțiunii de inteligență și a multiplelor inteligențe, elaborate de Howard Gardner. Este argumentată necesitatea și importanța aplicării Teoriei inteligențelor multiple la toate disciplinele școlare. De asemenea sunt redați pașii pe care trebuie să-i urmeze cadrele didactice care doresc să predea în spiritul teoriei inteligențelor multiple și exemple de implementare a inteligențelor multiple în practica educațională la vârsta timpurie.

Cuvinte-cheie: inteligență, inteligență generală, inteligențe multiple, tratare diferențiată, instruire interactivă.

Abstract: The article reflects on the studies conducted by several authors on the notion of intelligence and multiple intelligences, developed by Howard Gardner. The necessity and importance of applying the Theory of Multiple Intelligences to all school subjects is reasoned. It also shows the steps to be followed by teachers who want to teach in the spirit of the theory of multiple intelligences and examples of implementation of multiple intelligences in educational practice at an early age.

Keywords: intelligence, general intelligence, multiple intelligences, differentiated treatment, interactive training.

De-a lungul timpului, noțiunea de *inteligență* a fost de cele mai multe ori interpretată ca fiind echivalentă conceptului de gândire, însă chiar terminologia termenului (*inteligență* provine de la latinescul „*interlegere*”, care reunește două înțelesuri: *a discerne/a discrimina* și *a lega*)

sugerează faptul că inteligența depășește gândirea [5]. În timp ce *gândirea*, se limitează la stabilirea relațiilor între însușirile esențiale ale obiectelor și fenomenelor, *inteligența* merge mai departe și stabilește legături, relații între relații.

Așadar, în accepțiune etimologică, inteligența ar fi capacitatea de a stabili legături sau relații între lucruri distincte.

Complexitatea inteligenței ca latură a personalității reiese din multitudinea modurilor de abordare a acesteia în istoria psihologiei. Din punct de vedere psihologic, inteligența este definită și ca sistem de operații, dar și ca aptitudine generală. Atunci când vorbim de inteligență ca aptitudine generală, avem în vedere implicarea ei cu succes în numeroase și variate activități, și vizăm deci, nu atât conținutul și structura ei psihologică ci, mai ales, finalitatea ei. O asemenea accepțiune este însă limitată deoarece studiile recente cu privire la inteligență arată că există mai multe forme de inteligență: inteligența generală, dar și forme specializate ale acesteia, care asigură doar anumite activități. De aceea, o definiție corectă a conceptului de inteligență trebuie să ia în considerare, ambele accepțiuni (de sistem de operații sau ca aptitudine generală), acestea două fiind strâns legate una de cealaltă. O astfel de definiție ar fi următoarea: inteligența este capacitatea de a acumula cunoștințe, de a funcționa rațional și efectiv. Această capacitate permite adaptabilitatea, prin capitalizarea puterilor, compensarea slăbiciunilor, modificarea condițiilor externe până la corespondența lor cu îndemănările individuale [2].

Societatea contemporană impune așadar o pedagogie a diversității, astfel încât școala actuală trebuie să recunoască diversitatea ființei umane și diferențele interindividuale.

Una dintre posibilitățile de tratare diferențiată la clasă este proiectarea activităților de predare-învățare pe baza Teoriei Inteligențelor Multiple (TIM) propusă de Howard Gardner.

Teoria Inteligențelor Multiple permite organizarea unei instruirii interactive și diferențiate, susținând dezvoltarea unui învățământ adaptat elevilor, care îi sprijină să își valorifice propriile resurse, să își formeze capacitățile de autoinstruire și să-și dezvolte motivația pentru învățarea permanentă.

Teoria inteligențelor multiple impune ca educatorii să recunoască și să educe o gamă largă de talente și abilități. Ei trebuie să structureze prezentarea materialului într-un stil care să angajeze majoritatea tipurilor de inteligență. Printre avantajele acestei abordări se numără:

- crearea mai multor ocazii pentru dezvoltarea talentelor copiilor și pentru obținerea performanțelor de către aceștia;
- mai mult timp pentru realizarea conexiunilor între diverse arii curriculare în procesul didactic;
- un material suplimentar pentru îmbunătățirea evaluării.

În lecțiile bazate pe teoria inteligențelor multiple ar fi de dorit să se țină cont de următoarele aspecte:

- evitarea formării a mai mult de 4-5 grupe (altfel activitatea devine foarte greu de urmărit și sprijinit);
- respectarea manierelor diferite de exprimare;
- începerea folosirii inteligențelor multiple ca puncte de plecare ale unei lecții obișnuite;
- observarea în mai multe rânduri a copiilor pentru a le cunoaște profilul de inteligențe [2].

Teoria inteligențelor multiple poate fi aplicată la toate activitățile/disciplinele:

- la începutul lecțiilor obișnuite se poate folosi o activitate care stimulează inteligențele multiple, în scopul de a crește motivația elevilor;
- în cadrul unei teme interdisciplinare realizate într-un grup constituit din copii reprezentând diverse inteligențe „tari”, care vor colabora în realizarea sarcinii prin coduri de simboluri și perspective diferite;
- în cadrul unui proiect individual prin care fiecare elev își realizează tema din perspectiva inteligenței/inteligențelor „tari”;
- exploatarea unei teme la nivelul unei discipline prin diferite coduri de reprezentare [7].

Dacă inteligența se definește ca abilitate de a rezolva probleme și/sau de a crea produse care sunt valorizate la un moment dat de o anumită cultură, atunci trebuie să admitem că:

- problemele de rezolvat variază foarte mult, cum ar fi, de exemplu, crearea unui final pentru o poveste începută sau mutarea unei piese de șah;
- registrul produselor este și el deosebit de amplu: de la teorii științifice și compoziții muzicale până la campanii politice de succes.

Conform Teoriei inteligențelor multiple, toți oamenii au cel puțin opt forme de inteligență, lingvistică, logico-matematică, muzicală, spațială, kinestezică, naturalistă, interpersonală și intrapersonală. Toți oamenii au aceste inteligențe. Dar, datorită variației genetice, nu există două persoane care să aibă exact aceeași combinație a inteligențelor. Așa cum toți arătăm diferit, avem personalități și temperamente diferite, avem și profile diferite ale inteligenței. Nu există doi indivizi, chiar doi gemeni, care să aibă exact aceeași combinație de inteligențe [2].

Inventarul celor opt forme/tipuri distincte ale inteligenței și abilitățile pe care acestea le presupun, poate fi prezentat astfel:

- *Inteligența lingvistică/verbală*, înțeleasă ca aptitudine a cuvântului, ca fiind capacitatea de a construi enunțuri, de a utiliza limbajul pentru a activa anumite informații și pentru a opera cu ele, respectiv capacitatea de a rezolva probleme și de a dezvolta produse cu ajutorul codului lingvistic;
- *Inteligența logico-matematică*, înțeleasă ca fiind capacitatea de a calcula, cuantifica, de a opera cu modele, categorii, relații, de a grupa și ordona date și de a le interpreta, de a efectua operații logice complexe, de a gândi logic și critic, de a efectua raționamente, de a evalua propoziții. Acest tip de inteligență este foarte adesea corelat cu gândirea științifică și matematică;
- *Inteligența muzicală/ritmică*, înțeleasă ca fiind capacitatea de a rezolva probleme și de a crea produse cu ajutorul funcțiilor auditive, care se exersează în percepția, recunoașterea, compunerea, producerea sau valorificarea fragmentelor muzicale, melodiilor, construcțiilor melodice, ritmurilor, tonurilor, sunetelor;
- *Inteligența vizual-spațială*, înțeleasă ca abilitatea de ordin spațial, ca fiind capacitatea de a vizualiza, de a percepe spațiul, de a rezolva probleme și de a crea produse cu ajutorul reprezentărilor mentale, al simbolurilor grafice, al graficelor, diagramelor, precum și al imaginilor și culorilor; acest tip de inteligență nu este corelată strict cu domeniul vizual, ea putând fi prezentă și la copii orbi;

-
- *Inteligența corporal-kinestezică*, înțeleasă ca fiind capacitatea de a rezolva probleme legate de mișcare și de a crea produse cu ajutorul abilităților motrice și al mișcărilor întregului corp, coordonate grație anumitor strategii și abilități cognitive. Acest tip de inteligență subliniază legătura existentă între acțiunile mintale și cele fizice;
 - *Inteligența intrapersonală*, înțeleasă ca fiind capacitatea de a comunica permanent cu propria ta lume interioară, de a-ți construi o reprezentare de sine precisă, fidelă și de a o utiliza, de a rezolva probleme și de a dezvolta produse grație introspecției, cunoașterii și înțelegerii de sine, a conștientizării propriilor sentimente, trăiri, stări interioare, emoții, intenții motivații, interese. Inteligența intrapersonală ne ajută să ne înțelegem propria personalitate și să „colaborăm” cu noi înșine, frecvent ea fiind asociată cu termeni de „insight” și metacogniție;
 - *Inteligența interpersonală*, înțeleasă ca fiind capacitatea de a comunica permanent cu lumea exterioară, de a rezolva probleme și de a crea produse grație empatiei, cunoașterii și înțelegerii altor persoane, a motivațiilor, intereselor, modurilor de interacțiune specifice celorlalte persoane și grație interacțiunii/relaționării cu alții;
 - *Inteligența naturalistă*, înțeleasă ca fiind capacitatea de a rezolva probleme și de a crea produse cu ajutorul reprezentărilor despre mediul înconjurător, a unor elemente ale acestuia și a schimbărilor din mediu [2].

Astfel, se pare că inteligențele multiple oferă, în contextul noii paradigme a proiectării instruirii, o perspectivă demnă de valorificat. Ea presupune ca, pe lângă demersurile bine cunoscute implicate în activitatea de proiectare didactică, profesorul să își pună o serie de întrebări, referitoare la modalitățile concrete de valorificare a diferitelor tipuri de inteligență, și, mai mult, a cât mai multor tipuri de inteligență.

O rețetă general valabilă nu există însă, cadrele didactice care doresc să predea în spiritul teoriei inteligențelor multiple pot să urmeze acești pași:

- *Un prim pas care trebuie făcut este cunoașterea și identificarea capacităților/abilităților copiilor* care le permit acestora să se remarce și care sunt proprii unui tip de inteligență dominant.

Acest lucru se poate realiza prin: realizarea de portofolii de observație a copiilor în timpul activităților, dar și în afara lor; stimularea copiilor pentru a-și exprima interesele; oferirea de ocazii/activități în care să-și demonstreze abilitățile.

Reamintim faptul că toți oamenii posedă într-o combinație unică cele opt inteligențe, într-un mod mai mult sau mai puțin evident. Majoritatea oamenilor au însă dezvoltate una, două sau chiar trei inteligențe.

- *Al doilea pas: familiarizarea cu teoria inteligențelor multiple.* Activitățile desfășurate în spiritul teoriei inteligențelor multiple se realizează treptat, în fiecare zi adăugând câte un element nou, menit să trezească interesele copiilor și să le descopere talentele. De asemenea, copiii pot fi stimulați periodic să expună felul în care și-au manifestat inteligențele în alte activități în afara grădiniței sau școlii.
- *Al treilea pas: copiii trebuie să reflecte asupra propriilor potențialități/capacități,* conștientizându-și combinația de inteligențe multiple.
- *Al patrulea pas: copiii trebuie să dorească/să fie motivați să lucreze pentru a-și dezvolta inteligențele multiple.*

- *Al cincilea pas: cadrul didactic trebuie să ofere cadrul/ocaziile/oportunitățile în care copiii să-și poată manifesta și dezvolta inteligențele multiple. Copiii trebuie învățați să gândească ca un om de știință, ca un matematician, artist, istoric etc. [6].*

În scopul proiectării unei activități care să aibe la baza TIM, cadrul didactic poate mai întâi să-și răspundă la următoarele întrebări:

1. Ce obiective operaționale urmăresc să atingă copiii? (cognitive, afective, psihomotorii);
2. De ce este important pentru copii să studieze această temă? (utilitatea și aplicabilitatea conținuturilor);
3. Ce date au copiii despre tema pe care o propun? (cunoștințe anterioare, priceperi, deprinderi, abilități);
4. Cum pot să-i mobilizez pe copii să participe activ la această activitate? menținerea interesului și concentrarea atenției prin: poezie, ghicitoare, anecdotă, întâmplare - pentru a stimula inteligența lingvistică; planșe, scheme, hărți – pentru a stimula inteligența spațială; joc didactic, studii de caz, probleme logice – pentru a stimula inteligența logico-matematică; metode interactive – pentru a stimula inteligența socială; chestionarul individual, autorefecție, jurnalul reflexiv – pentru a stimula inteligența intrapersonală; muzică, cântec, melodie – pentru a stimula inteligența muzicală; mimă, pantomimă – pentru a stimula inteligența kinestezică.
5. Ce legături pot stabili între tema pe care o predau și TIM? Mai precis:
 - Cum pot să folosesc cuvântul scris sau vorbit? – pentru a stimula inteligența lingvistică;
 - Cum pot evoca sentimente și amintiri personale? – pentru a stimula inteligența intrapersonală;
 - Cum pot motiva copiii să coopereze în învățare? – pentru a stimula inteligența socială;
 - Cum pot aduce natura în oră? – pentru a stimula inteligența naturalistă;
 - Cum pot mișca trupul și mâinile copiilor? – pentru a stimula inteligența kinestezică;
 - Cum pot folosi sunetul, muzica și ritmul în lecție? – pentru a stimula inteligența muzicală;
 - Cum pot să introduc calculele, logica, numerele, gândirea critică? – pentru a stimula inteligența logico-matematică;
 - Cum pot să folosesc materiale vizualele sau culoarea în oră? – pentru a stimula inteligența spațială;
6. Cum îi fac pe copii conștienți de progresele înregistrate? (prin evaluare formativă pentru a dezvolta capacitatea de autoevaluare);
7. Prin ce modalități vor demonstra copiii progresele personale (în termeni de cunoștințe, abilități)? (stabilirea de comun acord cu copiii a modalității de evaluare prin care vor putea demonstra cel mai bine ce au acumulat);
8. Cum voi continua să stimulez învățarea viitoare? (programe îmbunătățite de progres sau de compensare) [4].

Ținând cont de teoria inteligențelor multiple, nu vom schimba ceea ce avem de predat, ci doar să schimbăm modul în care lucrăm cu copiii, strategia de predare care să permită copiilor să își demonstreze modalitățile multiple de a înțelege și valoriza propria lor unicitate. Condiția de bază în abordarea strategică a activității este folosirea diversificată a instrucțiunilor. Bineînțeles,

nu orice activitate permite abordarea tuturor formelor de inteligență, dar într-o anumită perioadă să încercăm să le abordăm pe toate.

Descrierea implementării inteligențelor multiple în practica educațională

În implementarea temei cercetate am ținut cont de următorii pași:

1. Diferențierea strategiilor de instruire

Pentru explorarea fiecărui tip de inteligență am elaborat diverse sarcini:

Inteligența verbal-lingvistică:

- Să alcătuiască enunțul problemei în baza expresiei numerice / literare;
- Să verifice corectitudinea formulării enunțurilor altor copii;
- Să completeze problemele în versuri cu rimă potrivită;
- Să compună numărători;
- Să restabilească versurile dintr-o problemă-rimă etc.

Inteligența logico-matematică:

- Să formuleze concluzii;
- Să alcătuiască exerciții cu rezultatul dat;
- Să creeze expresii numerice pentru un anumit tip de problemă;
- Să verifice calculele colegilor;
- Să efectueze calcule orale;
- Să reformuleze întrebarea problemei.

Inteligența muzical-ritmică:

- Să alcătuiască melodia unei probleme în versuri;
- Să ritmeze o numărătoare;
- Să memoreze conținutul matematic prin cântec;
- Să organizeze pauza muzicală.

Inteligența vizual-spațială:

- Să creeze un ornament din cifrele studiate;
- Să construiască obiecte din corpuri geometrice;
- Să asambleze o imagine din figuri geometrice;
- Să transforme enunțul problemei în schemă / desen;
- Să restabilească vizual o imagine din puzzle;
- Să completeze pătrate magice;
- Să deseneze o floare din cifre.

Inteligența naturalistă:

- Să cerceteze câte picioare are furnica / buburuza / greierașul... Câte petale are macul, liliacul... Câți ani trăiește calul, țestoasa, câinele... Ce greutate poate avea pisica, găina;
- Să folosească datele obținute în formularea problemelor;
- Să redacteze probleme cu conținut științific.

Inteligența corporal-chinestezică:

- Să dramatizeze o problemă;
- Să mimeze o situație matematică;
- Să imite imaginea unei cifre.

Inteligența interpersonală:

- Să realizeze un interviu cu colegii;

- Să medieze activitatea în grup;
- Să improvizeze o discuție dintre 2 mărimi.

La tema „Animale domestice” am aplicat, de asemenea, teoria inteligențelor multiple, astfel: *Tema „Animale domestice”*

1. Inteligența spațială/vizuală: să-și reprezinte animalele din curtea lor, să-și reamintească de excursia făcută la ferma de animale, să deseneze și să modeleze din plastilină, pentru a explica un animal îndrăgit, să recunoască animalele din imagine;
2. Inteligența lingvistică: se discută imaginea cu animale domestice, ce știu despre animalele respective, joc de rol, memorizări, convorbiri, ghicitori, să compare animalele etc.;
3. Inteligența naturalistă: activitate de observare spontană și dirijată, „În ograda bunicii”, jocuri „Urme de animale” etc.;
4. Inteligența logică: să aranjeze pe o coloană elementele pe care le-a observat la animalul ales; să construiască probleme ale cărei date să conțină ceea ce cred că e caracteristic pentru animalul ales; numărători vesele; povești cu animale;
5. Inteligența chinestezică: să mimeze animalul îndrăgit, arătând ceea ce îi este caracteristic; să mimeze apoi alt animal arătând ceea ce îi este asemănător și ceea ce îi diferă, joc, cursa cu animale;
6. Inteligența intrapersonală: să motiveze de ce și-au ales animalul respective, asemănări și deosebiri dintre ele;
7. Inteligența muzicală: se procură instrumente ca: tobă, corn, buhai etc. Prezentarea instrumentelor muzicale și utilizarea lor, formularea unor propoziții prin care să descrie instrumentele observate și să reproducă sunetele emis de acestea;
8. Inteligența interpersonală: dialogul, jocuri de rol, „discuție” imaginară între animalele din curte etc.

Pornind de la curriculum, în funcție de conținutul activităților, se poate valoriza o anumită categorie de inteligență ceea ce ne permite să schimbăm maniera de lucru în predarea noilor cunoștințe [1].

Concluzii:

- Teoria Inteligențelor Multiple permite organizarea unei instruirii interactive și diferențiate, susținând dezvoltarea unui învățământ adaptat copiilor, care îi sprijină să își valorifice propriile resurse, să își formeze capacitățile de autoinstruire și să-și dezvolte motivația pentru învățarea permanentă;
- Inteligențele multiple reprezintă fundamentul instruirii diferențiate, întrucât odată cu identificarea lor se determină sensul care trebuie modelat și adaptat curriculum implementat, pentru fiecare copil, considerat un unicat, care are anumite particularități psihologice de vârstă, dar mai ales, anumite particularități psihologice individuale, un anumit potențial psihologic, un anumit stil de învățare, anumite aptitudini, interese și nevoi educaționale, disponibilitate și capacități de asimilare și formare proprii;
- Acceptarea și valorificarea Teoriei Inteligențelor Multiple, respectiv a existenței celor opt modalități diferite de utilizare a abilităților individuale, are o serie de implicații educaționale. Ele vizează, practic, toate componentele și subcomponentele majore ale

procesului de învățământ, care sunt revizuite și recorelate dintr-o nouă optică, începând cu regândirea obiectivelor educaționale și a metodelor de învățământ;

- Relațiile interdisciplinare multilaterale aprofundează conținutul activității copiilor, îi sporesc valoarea cognitivă, copiii se conving pe viu de interacțiunea proceselor și fenomenelor naturale;
- Activitatea cognitivă a copiilor se intensifică simțitor sub influența studiului integrat. Acest lucru cere o încordare esențială a memoriei, a proceselor de gândire și a celor volitive. Interesul copiilor este astfel menținut la un nivel sporit pe tot parcursul activității;
- Un aport deosebit în valorificarea inteligențelor multiple l-a avut lucrul cu însărcinările individualizate. Astfel, „accesând” inteligențele „tari”, copiilor li s-au deschis oportunități spre o mai bună asimilare a cunoștințelor, o mai bună rezolvare a sarcinilor, s-a stimulat motivația pentru nou, pentru lectură, au ajuns mai ușor la trăirea stărilor și sentimentelor;
- Teoria inteligențelor multiple creează o atmosferă intelectuală în care există mai multe puncte de acces pentru rezolvarea sarcinilor, dar și plecând de la diverse analogii, reprezentări multiple și limbaj model.

Referințe bibliografice:

1. *Curriculum pentru educație timpurie*. Chișinău: Lyceum, 2019. 128 p. ISBN 978-9975-3285-7-9;
2. GARDNER, H. *Inteligențe multiple. Noi orizonturi*. București: Sigma, 2006. 318 p. ISBN 973-649-320-2;
3. GARDNER, H. *Mintea disciplinată*. București: Sigma, 2011. 320 p. ISBN 978-973-649-646-2;
4. *Instruirea diferențiată. Aplicații ale teoriei inteligențelor multiple*. Ghid pentru formatori și cadre didactice, Seria „Calitate în formare”. București, 2001. ISBN 978-606-521-793-5;
5. IONESCU, M., (coord.) *Educația și dinamica ei*. București: Editura Tribuna învățământului, 1998. 241 p. ISBN 978-973-627-447-3;
6. OPREA, C. Stimularea inteligențelor multiple în grădiniță și școală. In: *Învățământul preșcolar*, 2010, nr. 3-4;
7. VIȘAN, G. Teoria inteligențelor multiple aplicată în educația preșcolară. In: *Învățământul preșcolar*, 2008, nr. 1-2.